Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. NR. 3 - MAART 1975 - 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

GEWETENSBEZWAREN

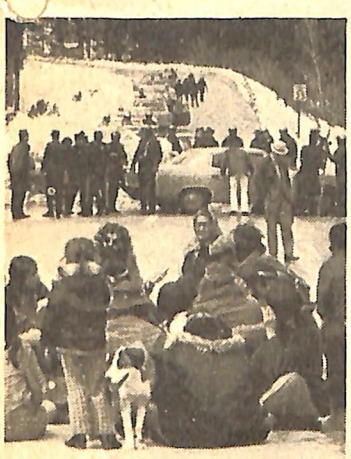

VOOR DELEN SPORT

PAGINA 4/5

ROXY MUSIC

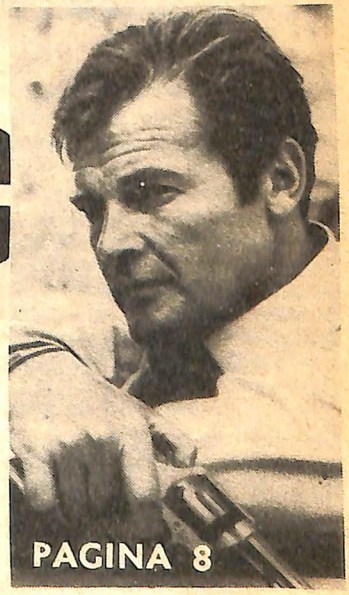

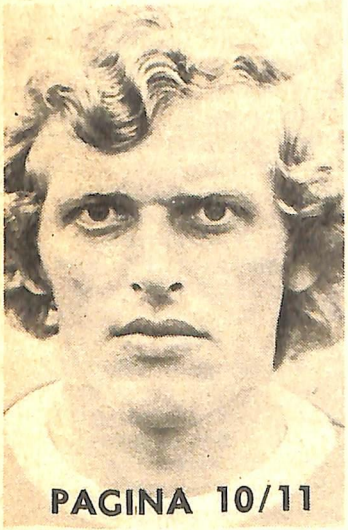

Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal

HARDOP DENKEN

PAGINA 12

PROBLEMEN ROND DE W

Er komt wat licht in het nu al zo lang slepende probleem van de dienstweigering. Het kabinet-Den Uyl heeft verklaard, dat er een ruimere erkenning moet gaan komen van gewetensbezwaarden tegen het vervullen van de militaire dienstplicht. De meerderheid van de Tweede Kamer is het daarmee eens. Hoe het allemaal precies in het vat gegoten gaat worden weet men nog niet, maar zeker is wel: het Geweten gaat zwaarder wegen.

De ministers in het kabinet zijn het er vrij unaniem over eens, dat voor dienstweigering niet alleen godsdienstige of zedelijke bezwaren tegen elke vorm van oorlogsgeweld geldig moeten zijn (artikel twee van de Wet Gewetensbezwaren), maar ook politieke. Dit zou inhouden, dat de politieke dienstweigeraar Kees Vellekoop, die nu een gevangenisstraf van 21 maanden uitzit, dan gratie zou kunnen krijgen. Vellekoop heeft namelijk wel bezwaren tegen onderdrukkend, maar niet tegen bevrijdend geweld: een politieke stellingname, waar de huidige bewindslieden van Defensie sympathiek tegenover staan, maar waarbij de wetsregels hen belemmeren om die sympathie ook te honoreren.

Dat moet dus anders worden. Het kabinet heeft er de laatste weken zich veelvuldig het hoofd over gebroken. De situatie is nu zo, dat men het liefst iedere gewetensbezwaarde als zodanig zou erkennen. Dus geen toetsing aan de wet, geen verdere controle. Dat zou inhouden, dat je bijvoorbeeld bij de keuring al — simpel gezegd — kunt invullen of je voor of tegen bent en dat zulks dan genade moet vinden in de ogen der autoriteiten.
Zo gaat het er helaas allemaal nog niet uitzien. Het kabinet heeft er van afgezien, omdat minister Boersma van Sociale Zaken geen kans ziet om (de dan verwachte) duizenden dienstweigeraars vervangende arbeid te bezorgen. Bij de huidige stand van de werkloosheid, met name onder de jongeren, zou een groot aantal weigeraars geen vervangend werk kunnen krijgen.
Daarom probeert het kabinet nu een aantal criteria op te stellen, waaraan bezwaarden in elk geval moeten voldoen. De eerst-verantwoordelijke bewindsman, staatssecretaris Van Lent (KVP, Defensie) en de KVP-minister van Justitie Van Agt zitten al wekenlang op die formuleringen te broeden, die voor het kabinet aanvaardbaar zijn en een goede wetgeving garanderen. Van Agt heeft namelijk geweigerd in te stemmen met teksten, die weliswaar Kees Velekoop snelle kans op gratie bieden, maar verder niet waterdicht zijn.
„Ik weiger mee te werken aan gelegenheidswetgeving," heeft de minister van Justitie zijn progressieve collega's voorgehouden, die bij hem hebben aangedrongen op snel werk. Zij staan immers onder sterke druk van de achterban van met name PvdA en PPR, die op gratie van Vellekoop aandringen.

Nu men op werkgelegenheidsgronden vooralsnog heeft besloten niet zonder meer alle gewetensbezwaarden te erkennen blijft het dus nog tobben om de hele kwestie sluitend op het wetgevend papier te krijgen.
Want een belangrijke stroming in het

ET GEWETENSBEZWAREN

kabinet mag dan nogal wat bedenkingen hebben tegen procedures, waarbij het geweten van dienstweigeraars moet worden onderzocht, de ...d van de argumenten van politieke g...wetensbezwaarden is op het moment, waarop we dit schrijven, toch nog het strijdpunt.

Vooral de KVP-ministers zouden grote moeite hebben met de erkenning van gewetensbezwaarden tegen de deelneming in een bepaald leger of tegen het gebruik van een bepaald wapen. Men zou dan dienst kunnen weigeren, omdat Nederland deel uitmaakt van de NAVO. Erkenning van bezwaren van mensen, die geen atoomwapens willen gebruiken schijnt weer op minder moeilijkheden te stuiten.

Enfin, zo kan je natuurlijk nog wel een tijd blijven doorpraten. Toetsen aan de wet? Ja, zegt Van Agt. Controle? Ja. Wel een verruiming van het aantal motieven, maar welke motieven wel en welke motieven niet, dat is het probleem bij de nu gezochte, maar helemaal niet ideaal gevonden oplossing.

Maar zolang aard en omvang van de wijziging van de wet gewetensbezwaarden niet bekend zijn, kan gratie voor Kees Vellekoop nog niet worden overwogen, zo heeft Den Uyl onlangs verklaard naar aanleiding van vragen van het PPR-Kamerlid Waltmans. De regering zit namelijk met de moeilijkheid, dat ze — hoewel ze het met Vellekoops politieke motieven best eens is — toch de wet moet hanteren. Anders zou men een precedent scheppen, dat door bijvoorbeeld een andere (rechtse) regering wel eens op andere en veel minder lofwaardige wijze zou kunnen worden nagevolgd. Door bijvoorbeeld bij economische delicten ook de wet maar wat opzij te schuiven. Je zit daar als Kees Vellekoop zijnde natuurlijk maar mooi mee.

Uiteindelijk is nu van belang, dat men in ieder geval enig inzicht kan krijgen in het aantal te verwachten dienstweigeraars. Wanneer men bij benadering een aantal weet kan immers bekeken worden, of voor hen vervangend werk zou zijn te vinden. Voorlopig gaat men er maar van uit, dat het er duizenden zullen zijn, maar dat is het bekende natte-vinger-werk. Een antwoord op die vraag moet op betrekkelijk eenvoudige wijze gegeven kunnen worden. Men zou nu bijvoorbeeld kunnen beginnen de dienstplichtigen bij het invullen van de keuringsformulieren te vragen of zij met een beroep op gewetensbezwaren bereid zijn 21 maanden vervangende arbeid te verrichten. In een redelijk korte periode zou men dan vrij nauwkeurig kunnen weten om hoeveel mensen het gaat.

't Zou in ieder geval een eerste stap kunnen zijn om zich daarna van allerlei knellende wettelijke banden te kunnen bevrijden.

R. Robijns

Kees Vellekoop: gratie, als plannen van kabinet doorgaan.
Minister Van Agt: „Ik weiger mee te werken aan een gelegenheidswetgeving."
Staatssecretaris Van Lent: criteria opstellen, waaraan bezwaarden moeten voldoen.
Minister Boersma: problemen met vervangende werkgelegenheid.

GROEPSVOOROORDELEN

Konstateerbare verschillen ontstaan hoofdzakelijk door milieu-invloeden. Wij hebben in het eerste deel van deze verhandeling gezien dat er waarneembare verschillen zijn tussen bv. de gemiddelde Italiaan en de gemiddelde Engelsman wat het gebruik van het gebaar betreft als aanvulling van het spreken en dat die verschillen vooral aangeleerd zijn. Ook is aangetoond dat binnen een volk of kleinere groep erfelijke verschillen bestaan, maar dat het aangeboren groeps**gemiddelde** wat bv. intelligentie betreft bij alle volkeren naar alle waarschijnlijkheid elkaar niet veel zal ontlopen. Bij Negers in de USA hebben we de sterke samenhang gezien tussen IQ en scholings- en vormingsmogelijkheden. De Zuidelijke Negers zijn „dommer" dan de Noordelijke, terwijl hetzelfde geldt voor de blanke uit een Zuidelijke Staat van de Verenigde Staten t.a.v. een Noordelijke blanke.

Behalve scholing en vormingsmogelijkheden is het vaak opgedrongen **ambitienivo** bepalend voor het volgen van voortgezet onderwijs. Een negertiener die weet dat hij na een universitaire studie ook met een cum laude diploma ekonomie niet verder komt dan aan een winkelkassa zitten (voorbeelden van dergelijke door diskriminatie ontstane situaties zijn talrijk), is veel minder gemotiveerd een zware studie te beginnen dan een blank kind. Het is dus om al de bovengenoemde oorzaken geen wonder dat er veel minder Negers en Indianen een hogere opleiding volgen. Dit feit wordt door racistische politici in de USA dan weer gehanteerd om te stemmen tegen meer geld voor meer onderwijs op bv. Indianen-reservaten, want de Indiaan is immers minder gemotiveerd, zo al niet dommer dan blanke kinderen? Gelukkig probeert de regering in Washington tot een grotere integratie van „blank" en „gekleurd" onderwijs te komen.

Behalve minder sociaal-ekonomische kansen zijn er nog andere faktoren die verschillen tussen groepen mensen veroorzaken. Het maakt nog al wat uit of je opgroeit in een huis waarin een bibliotheek is en ouders die veel met je praten (groei van een grote woordenschat) of in een huis waar de afwezigheid van boeken een van de symptomen is van algemene taalarmoede en geringe algemene ontwikkeling van het gezin.

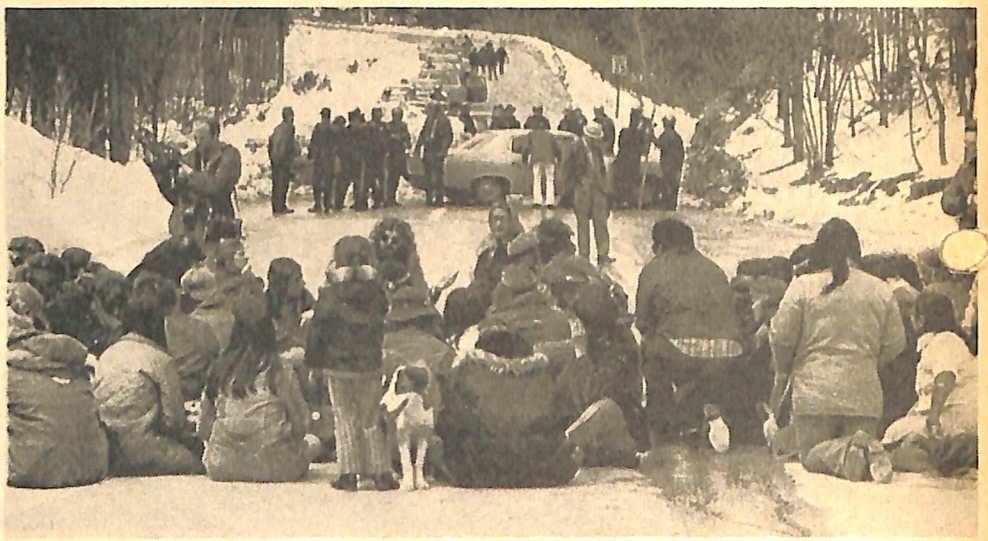

Om de verschillen tussen arbeiderskinderen en „gegoede" kinderen zonder meer aan een aangeboren lagere groepsintelligentie toe te schrijven, lijkt mij wetenschappelijk onhoudbaar.

Bronnen van vooroordeel

Theorieën voor de oorlog leden sterk aan eenzijdigheid. Zij waren partiële verklaringen voor het verschijnsel vooroordeel bij een groep (bv. de zondebocktheorie over het anti-semitisme bij de nazi's) of een volledige, juiste verklaring die alleen bij die ene groep en dat ene vooroordeel opgaat maar gegeneraliseerd werd tot alle soorten vooroordeel bij alle bevooroordeelde groepen.

Tegenwoordig dragen een veelheid van wetenschappen bij tot het verkrijgen van inzicht in de verschillende ontstaanswijzen van vooroordeel. Enkele belangrijke bronnen zijn de volgende.

1. Zoals gezegd bestaan er wel verschillen in kultuur- en gedragspatroon tussen ethnische en vele andere soorten van groepen. Bevooroordeelden en racisten maken hiervan misbruik of begaan denkfouten door
a. die verschillen te **overdrijven** als ze in hun kraam te pas komen of te bagatelliseren in het andere geval,
b. die verschillen terug te voeren tot louter aangeboren eigenschappen bij een gehoor dat niet op de hoogte is van de kracht van de milieufaktor.

2. Een andere bron is de menselijke hebbelijkheid tot **onbewuste selektie** van wat men ziet. Wat een vreemdeling doet, valt meer op dan wat een soortgenoot aan „vreemds" doet en men onthoudt het langer.

3. Hiermee hangt samen het **generaliseren:** Als een Jood in 1933-'45 een Edelgermaan bedroog, zei deze laatste: „Een jodenstreek", wordt hij echter door een mede-Ariër beduveld, dan volstaat hij met: „Herr von X is een bedrieger" inplaats van zo konsekwent te zijn om dan te spreken van „Een Ariërstreek".

4. De psychologie heeft bewezen dat **frustraties en andere onlustgevoelens** tot vooroordelen kunnen leiden. Men heeft twee groepen schooljongens sommetjes laten maken waarbij van elke groep de opgaven in afzonderlijke kamertjes werden gemaakt. Aan beide groepen wordt gevraagd een ander volk te beoordelen op allerlei eigenschappen, bv. lui/ijverig, betrouwbaar/onbetrouwbaar, enz. Groep A wordt gevraagd hun mening te geven over bv. Japanners en groep B over Mexicanen. Vervolgens worden beide groepen onderworpen aan een frustrerende ervaring, bv. men geeft iedereen vijf vraagstukken op met de mededeling: Iedere normale jongen kan die 5 vraagstukken in een uurtje maken. Wie klaar is krijgt een gratis

EN RASSENMYTHEN

bioskoopkaartje. In werkelijkheid zijn de opgaven echter zo moeilijk dat alleen een enkeling binnen het uur klaar komt.
Natuurlijk worden de opgaven gemaakt in afzonderlijke kamertjes zodat de jongens niet in de gaten krijgen dat na een uur bijna iedereen nog bezig is, m.a.w. dat ze niet halfdebiel zijn als ze die te moeilijke vraagstukken niet kunnen oplossen. Na deze vervelende ervaring wordt groep A gevraagd een mening te geven over Mexicanen terwijl groep B nu de eigenschappen van Japanners moet aanstrepen. Dan blijkt dat groep A gunstiger denkt over Japanners (die ze vóór de moeilijke vraagstukken moesten beoordelen), dan over Mexicanen (die ze moesten beoordelen na de frustratie), terwijl het bij groep B net andersom was: die vonden dat Mexicanen nogal eerlijk, ijverig, enz. waren, althans betere mensen dan de na de „intelligentie-test" beoordeelde Japanners.

5. Paedagogie (opvoedingswetenschap), psychologie en sociologie hebben aangetoond dat een **autoritaire opvoeding** vaak een autoritaire persoonlijkheid doet ontstaan die geneigd is tot allerlei vooroordelen over andere volken, over andere levensbeschouwelijke groeperingen en over verschillen tussen vrouwen en mannen (bv: „Vrouwen zijn niet geschikt voor leidinggevende funkties, voor wiskunde, enz.)

6. Een voor de hand liggende bron van vooroordeel is de **overlevering** van vooroordelen, een sekundaire bron dus. Vaak komen we niet-autoritaire, harmonische mensen tegen die van hun ouders en omgeving gewoon te vaak allerlei vooroordelen en stereotiepe uitspraken hebben gehoord en die onbewust hebben overgenomen.

7. Uit de sociaal-ekonomische geschiedenis en de ekonomische sociologie komt de theorie van het ontstaan van vooroordeel door ekonomische **konkurrentienijd.** Toen in de 2e helft van de vorige eeuw in de USA de spoorwegmaatschappijen Chinese gastarbeiders wilden aantrekken, werd er propaganda gemaakt. De Chinees werd afgeschilderd als een brave, betrouwbare, degelijke, rustige arbeidszame figuur. Nadat de spoorlijnen gelegd waren, begonnen de werkloos geworden Chinezen te konkurreren op de arbeidsmarkt. Binnen verbluffend korte tijd was het beeld van de ijverige huisvader die voor zijn gezin de zware ontberingen bij de spoorwegaanleg trotseert veranderd in het nu naar de andere kant overtrokken beeld: een dobbelende, tot opium-schuiven neigende geldmaniak.
Marxisten hebben de neiging alle vooroordeel uit ekonomische konkurrentie te verklaren.

8. Politikologies bekend is de **zondebok-theorie** die opgaat bij de Duitsers t.a.v. de Joden in de ekonomische chaos van Duitsland na de eerste wereldoorlog. Overigens kon Hitler in de jaren 30 de Joden gemakkelijk tot zondebok maken voor de slechte gang van zaken omdat er reeds een lange „christelijke" traditie van anti-semitisme bestond. In veel Christelijke landen was het aan Joden verboden om „christelijke" beroepen uit te oefenen: zij mochten bv. geen landbouwgronden kopen (vergelijk hetzelfde verbod in 1870 aan Chinezen in Nederlands Indië met de landbouwwet van dat jaar) en konden vaak weinig

anders dan geldschieterpandjeshuis-eigenaar worden (het was aan Christenen verboden rente te vragen). Het Rooms Katholieke Polen en bv. Beieren waren berucht om hun anti-semitisme. Nadat de Joden zo langzaamaan in allerlei minder geachte beroepen waren gemanoeuvreerd, zei men later: „De Jood is van nature geneigd in de geldhandel te gaan"(!) Dat het Christelijke Europa iets goed te maken heeft t.a.v. de Joden is duidelijk en misschien zou de beste Wiedergutmachung zijn als Frans Josef Straus de Palestijnen een stuk van Beieren zou afstaan voor een eigen Palestijnse staat. De zes millioen vergaste Joden komen hiermee niet tot leven maar een deel van hun familie die nu in Israël woont, zou dan eindelijk vrede kunnen sluiten met de Palestijnen die misschien niet helemaal ten onrechte beweren dat zij moeten betalen voor het onrecht de Joden aangedaan. In de West-Duitse industrie is plaats voor Palestijnse gastarbeiders die dan niet zo ver van hun gezin af zitten als nu bij de meeste gastarbeiders wel het geval is.

9. Een uit de sociologie en psychologie heel bekend vooroordeel is **het funktioneel vooroordeel.** Voor de Poor White (armste groep van blanken) in de Verenigde Staten is het prettig dat niet zij maar de zwarte bevolkingsgroep onderaan de maatschappelijke status-ladder staan.

10. De psychiatrie heeft gewezen op het verschijnsel van verdringing van eigen verwerpelijk geachte impulsen of neigingen en het toeschrijven van die verdrongen neiging, soms versterkt gedacht, aan een andere persoon, bij voorkeur iemand van een „lagere" soort (voor een edelman bv. een arbeider of boer, voor een Zuid-Afrikaanse blanke is de zwarte de man met die slechte impulsen die hij eigenlijk bij zichzelf voelde opkomen).
Stel de volgende situatie voor: Een mooi blank meisje in het Zuiden van de USA komt een blanke man tegen (type Archie Bunker uit de VPRO televisie-serie: All in the family). Bunker denkt iets betrekkelijk onschuldigs, bv. gewoon: „Wat een schatje om te zien". In de stille straat verschijnt op dat moment een zwarte jongeman die ook kijkt naar dat moois. Nu denkt Bunker: „Wat zou die zwarte willen? Laat ik maar in de buurt blijven om eventueel dat meisje te beschermen." De kans dat een Neger een Blanke vrouw aanrandt is in het Zuiden van de USA klein omdat hij er vrijwel zeker van kan zijn gelyncht te worden door een woedende volksmassa.
Men hoeft geen verstokte aanhanger te zijn van de theorieën van de grondlegger der psychiatrie, Sigmund Freud, om te erkennen dat een flink deel (volgens moderne inzichten plm een derde) van zijn ideeën juist zijn. Wat hier beschreven is, noemde Freud het verdringings- en vervolgens projektiemechanisme van onze Bunker.
De Zuidelijke Blanken in de USA, die een nogal puriteinse moraal trachten hoog te houden (zelfs het kijken naar een mooi meisje heette vroeger al „geestelijke ontrouw" en dat schept natuurlijk de nodige frustraties), beweren dat Negers sexueel agressief zijn en Negervrouwen wulps, maar statistisch staat vast dat in „Southerntown", zoals een objektieve Blanke onderzoeker meldt „De meeste sexuele kontakten tussen Negers en Blanken begonnen zijn door Blanke Mannen, het meeste geweld van de kant van de Blanke komt ..." Zoals gezegd betekent het betere gedrag niet dat de Neger van nature beter (of slechter) is, alleen maar dat de Blanke niet zulke zware straffen vreest en dus vaker risiko durft te nemen. Waar het in dit voorbeeld om gaat, is te laten zien hoezeer mensen aan andere mensen dingen kunnen toedichten die ze zelf eigenlijk ook wel willen doen of althans iets in die richting en zelfs dat mensen menen dat een „lagere" groep die slechte dingen inderdaad vaker doet terwijl de werkelijkheid blijkens politiestatistieken precies andersom is!
Men „ziet" dingen die er niet zijn.
Heel onthullend is ook de volgende proef: Aan een groep Archie Bunkers liet men een foto zien van een uitleenbibliotheekzaal in vol bedrijf: mensen zaten boeken te bekijken, bibliotheekpersoneel was bedrijvig in de weer met uitschrijven van bonnen, enz. Daarna werd de foto weggehaald en aan de Bunkers werd gevraagd: „Wat deed de Neger op de foto?" De antwoorden varieerden van: „Hij was bezig met stoffer en blik" tot „Hij is boeken aan het inpakken die de bibliothecaresse moet verzenden." Niemand zei „De neger leest" of „schrijft een uitleenbon uit." Het mooie (of liever het verdrietige) was, dat op de hele foto geen enkele Neger te zien was!!
Een van de wetenschappen waaraan we erg veel inzicht danken over hoe de mens is (vooroordelen vinden we niet alleen bij Blanken maar eveneens bij andere volken), is de volkenkunde. Het is echter niet de bedoeling om in een artikel alle wetenschappelijke vondsten uiteen te zetten omdat daarvoor een hele jaargang „Ego" niet genoeg is. Drs. H. T. Sie Dhian Ho

Enige literatuur:

Prof. dr. A. N. J. den Hollander c.s. De plurale samenleving
Uitgeverij Boom en Zoon, Meppel 1966 (plm. *f* 5,—)
Prof. dr. A. J. F. Köbben: „Van primitieven tot medeburgers.
Van Gorcum, Assen, 1964.
Prof. dr. W. F. Wertheim: het Rassenprobleem; de ondergang van een mythe.
Albani, Den Haag, 1949.
En tenslotte kan men de titels van een hele bibliotheek over dit onderwerp vinden in het meesterwerk van twee Amerikaanse onderzoekers:
G. E. Simpson en J. M. Yinger: Racial and cultural minorities. An analysis of prejudice and discrimination. Uitg. Harper & Row. New York en London 1965.

BRIAN FERRY EN ROXY MUSIC

Toen in het najaar van 1972 de eerste Roxy Music-elpee uitkwam, veroorzaakte dat een lichte sensatie in de pop-wereld. Een opmerkelijke hoes, waarop in de binnenkant de vijf muzikanten zelf te zien waren: tijgerjacks, vette kuiven, make-up op het gezicht. En dan de muziek! Achter nogal duistere titels als „Remake/Remodel", „Ladytron" of „2 HB" school het geluid van syntesizers, vervormde gitaren, saxofoons en het sterk geaffecteerde geluid van de zanger, ene Brian Ferry.
„Een zeer oorspronkelijke plaat. Een plaat om loeihard te draaien als een feest op z'n einde loopt", werd er geschreven.

Het waren zowel muzikale als nonmuzikale aspecten die de groep zo deden opvallen. Veel aandacht richtte zich van het begin af op de man die zich in opvallende fantasiekostuumpjes op het podium vooral bezig hield met het bedienen van de syntesizers en tape-machines. Hij noemde zich Eno en leek de ster van de groep te gaan worden tot Brian Ferry — de oprichter van Roxy en lichtelijk geïrriteerd door de grote belangstelling van pers en fans voor Eno —hem adviseerde iets voor zichzelf te gaan beginnen. Zijn opvolger heette Eddie Jobson (ex Curved Air) en kon ook nog aardig met een (elektrisch versterkte) viool over weg.
1973 was een topjaar voor Roxy Music. De groep bracht twee schitterende albums uit: „For Your Pleasure" en „Stranded" en toerde zeer succesvol door Engeland en het vaste land van Europa, waarbij ze tweemaal hier te zien waren (de eerste keer nog met Eno in de groep).
Zowel in teksten en muziek als in de visuele presentatie was Roxy (en met name Brian Ferry, die zich plotseling Bryan ging noemen) de representant van een levensstijl: nostalgisch, visioenen van schitterende feesten in dure hotels, dandy-isme, goede stijl .

De teksten van Bryan Ferry waren vaak zeer de moeite waard, vaak erg poëtisch, soms tamelijk bizar en af en toe allebei, zoals in „In Every Dream Home A Heartache" over iemand die zich per kerende post een vrouw van rubber heeft aangeschaft:

„I bought you mail order
My plain wrapper baby
Your skin is like vinyl
The perfect companion
You float in my new pool
Deluxe and delightful
Inflatable dear"
enzovoort.

1974 was het jaar waarin Bryan Ferry op de solo-toer ging. Hij maakte twee solo-albums: „These Foolish Things" en „Another Time, Another Place", die tezamen 1 schitterend album hadden kunnen vormen, maar ieder voor zich nogal van ongelijke kwaliteit zijn.

Ondanks de carrière van Bryan Ferry als solo-artiest, bestaat de groep Roxy Music nog steeds. Ze maakten nog een vierde (teleurstellende) elpee en een toernee in december j.l., waarbij ze het vooral moesten hebben van de succesnummers en de image van gisteren. Voor morgen zie ik het somber in voor Roxy Music.
Maar die Bryan Ferry, daar hoeven we ons geen zorgen om te maken. Met of zonder Roxy, Bryan maakt het wel.

Bert van de Kamp

BOND WORDT SLAPSTICK

Het wordt zo zoetjes aan tijd om de Bond-films niet langer meer te beschouwen als sensatie en/of spanning oproepende films. Dat is nu achterhaald, ze zijn gewoon rijp voor de categorie „slapstick". Althans na het zien van de negende Bond-film werd mijn mening bevestigd dat kosten noch moeite worden gespaard om het publiek aan het lachen te krijgen en... te houden.

Die ommezwaai zou wel eens veroorzaakt kunnen zijn door het feit dat de televisie vandaag bol staat van de criminele series, die elk greintje humor missen en bovendien de absurditeit van het getoonde niet willen laten zien. De makers van deze „uit het leven gegrepen" afleveringen prijzen zichzelf zo wel uit de markt. Bond-films hoorden aanvankelijk in die categorie, maar bijtijds zagen producers Saltzman en Brocolli in dat gokken op grollen meer zou opleveren.

Dat moet ik tenminste aannemen, toen ik nog hikkend van de lach, de negende Bond-film aan mijn oog had voorbij zien flitsen. In „The man with the golden gun" sneuvelt zo nu en dan nog een stupide misdadiger, het gebeuren er om heen heeft echter altijd tot gevolg dat het rariteitenkabinet van de effectenmakers volledig wordt opengesteld.

Zo heb ik nooit geweten dat het (warme) lichaam van een mens een atoombomachtige explosie tot gevolg kan hebben. In „The man with the golden gun" wordt het allemaal uit de doeken gedaan.

Het laten opdraven van kleine sterren uit eerdere Bond-films begint ook vastere vorm te krijgen (het serie-effect blijft er zo in), zodat we na (de achtste Bond) „Live and let die" opnieuw worden geconfronteerd met een achtenswaardige sheriff uit Louisiana, die nu op reis in Bangkok, opnieuw betrokken raakt bij een achtervolging. En scènes die Chaplin in Modern Times aan de lopende band creëerde, zijn nu eindelijk ontdekt door de makers van deze film. Een verheugend teken (een erkenning van Chaplin); aan de andere kant heeft dit een averechtse werking, want wat zou er gebeuren als ook Zero Mostel, Louis de Funes of Ronnie Corbett de gast-komiek zouden worden? Dat kan de geloofwaardigheid schaden en een groot deel van het publiek afschrikken. Want dat (al of niet lachgrage) publiek zorgt er voor dat zo'n peperdure produktie wordt betaald.

P.J.M.

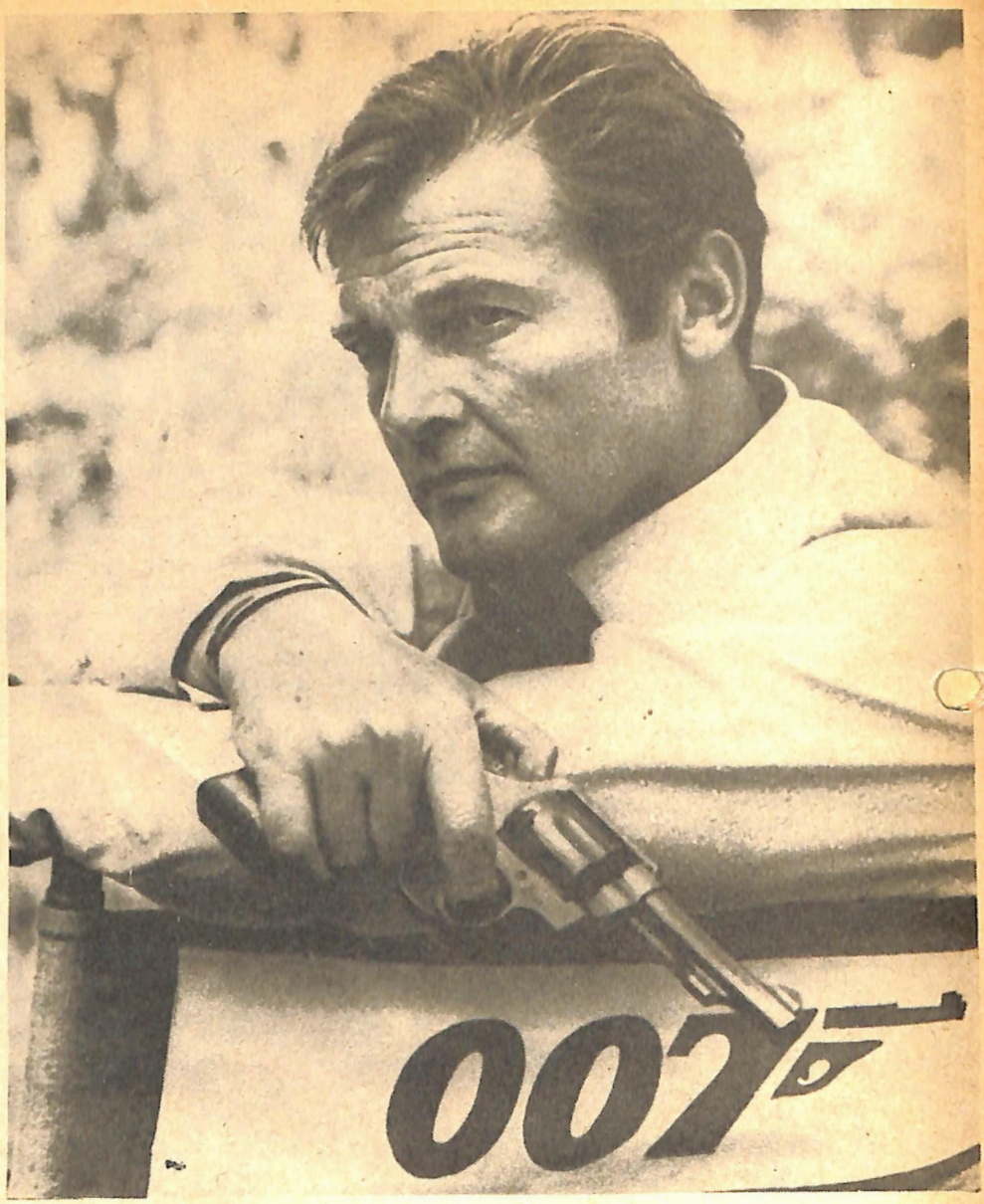

Roger Moore alias James Bond versus Christopher Lee alias Scaramanga, de man die doodt voor een miljoen (dollar) in The man with the golden gun. Onder regie van Guy Hamilton weten zowel Moore als Lee hun soepele air te behouden.

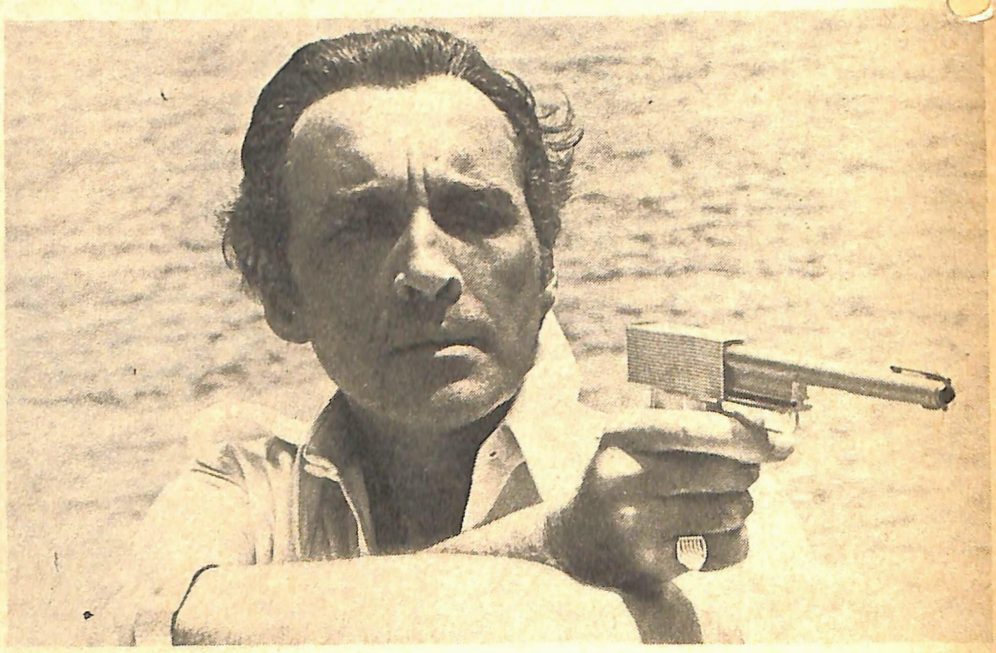

STERREN STRALEN ALS VANOUDS

De huidige nostalgiegolf gaat al behoorlijk hoog, maar heeft nog niet zijn top bereikt wanneer directeur Nat Cohen van de Britse platenmaatschappij EMI tot de ontdekking komt dat het allemaal veel beter kan. Misschien werd hij meegesleept door The Sting, of The Great Gatsby of beter nog door Chinatown, wie zal het zeggen. Zeker is wel dat Cohen zijn zin doordrijft: het publiek moet weer eens ouderwets kunnen smullen van een echte sterrenparade. En wat is er dan op tegen om een boek te verfilmen van Dame Agatha Christie? Niets, zal men geneigd zijn te zeggen. alles, is het antwoord van Dame Agatha. Want zij wenst geen verfilming van welk boek ook. Gelukkig voor directeur Cohen zwichtte Dame Agatha voor één ding: de verfilming van „Tales of Beatrix Potter" vond zij zo frappant dat zij genegen was om de keus van Cohen, „Murder on the Orient Express", te honoreren. En weg was Cohen...

Murder on the Orient Express is een verrassend goede film. Dank zij het feit dat er zo'n zestien acteurs en actrices van wereldnaam aan meedoen krijgt regisseur Sidney Lumet voortaan de eer dat het veronderstelde groepje lastpakken als homogeen op het publiek overkomt. Want het is natuurlijk niet niks om Vanessa Redgrave, Ingrid Bergman, Anthony Perkins, Sean Connery, Albert Finney en John Gielgud — om er een paar te noemen — met vaste hand voor de camera te leiden.

Echter, van te voren had Lumet al drooggerepeteerd. Hij had zijn sterren ook verteld, wie de échte ster zou zijn: Hercule Poirot, het Belgische detectivebrein. Die rol zou ten deel vallen aan Albert Finney en hij ook zou als middelpunt optreden. Goed beschouwd heeft Sidney Lumet zo een krachttoer verricht die sinds lange tijd niet meer is voorgekomen. Lumet is een ouderwetse Hollywood-regisseur met een behoorlijk brok ervaring op televisiegebied. Hij maakte „live television", dat wil zeggen dat een toneelstuk of show rechtstreeks werd uitgezonden. Aan het begin van zijn filmcarrière scoorde Lumet niet die successen die hij hoopte te halen. Zijn Fugitive Kind, A view from the bridge waren wel acceptabel, maar het grote publiek wilde er nog niet aan. Zijn doorbraak kwam met The pawnbroker en The hill (Sean Connery). Maar pas zijn twintigste film „Serpico" sloeg aan.

En nu met Murder on the Orient Express is zijn kostje gekocht. Wie daarom echter ouderwets degelijk en goed acteren wil zien, wie ook het camerawerk van Geoffry Unsworth, de costuums van Tony Walton en de aanpak van Sidney Lumet wil zien, moet gewoon gaan kijken. De sterren stralen dan als vanouds.

P. J. MOREE

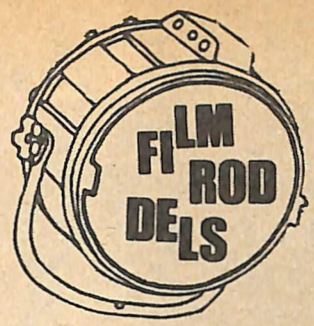

VOOR DE EERSTE keer in zijn filmcarrière zal Jean-Paul Belmondo de rol van politieman spelen. In Henri Verneuils „Peur sur la ville" krijgt Belmondo de kans om ook eens de law and order-kant te bekijken. In deze film krijgt hij de onaangename taak op zijn schouders een moordenaar te vinden die heel Parijs in zijn greep houdt door zijn gewelddadige en onberekenbare moordpogingen. Het wordt Belmondo extra moeilijk gemaakt, want de moordenaar werkt zonder contacten (ook niet vanuit de onderwereld) en Henri Verneuil (die zijn vierde film met Belmondo maakte) heeft zijn scenario zo geconstrueerd dat iedereen een potentiële dader is. Het verhaal is gebaseerd op een aantal werkelijk gebeurde moordzaken.

JACQUES DEMY, de man die Les parapluies de Cherbourg schiep (u weet wel, geen tekst of er zat wel een muziekje in), heeft plannen om van „Anna Karenina" een musicalversie te maken. Zijn eerder behaalde succes met Les parapluies de Cherbourg gaf Demy voldoende vertrouwen om zo'n soort film weer te maken. Overigens zijn deze plannen nog lang niet uitgekristalliseerd, want de voorbereidingen vergen nogal tijd. Demy gaat eerst met Michel Legrand in zee om een „halfwas" musical op celluloid vast te leggen.

ORSON WELLES (in mei zestig jaar) is door een commissie van het vooraanstaande American Film Institute onderscheiden voor zijn gehele oeuvre. Eerder vielen James Cagney en John Ford de titel Award for Life Achievement ten deel. Welles krijgt deze onderscheiding, omdat hij niet alleen actief is op filmgebied, maar ook het nodige verzet voor toneel, radio en tv. Ook is Welles verantwoordelijk voor een respectabel aantal boeken, toneelstukken, novelles en een aantal plaatopnamen.

DE LAATSTE der Mohikanen wordt opnieuw verfilmd. Nu heeft men Dalton Trumbo zo gek gekregen het script te vervaardigen aan de hand van het boek van James Fennimore Cooper. De laatste der Mohikanen werd eerder in 1920, 1936 en 1952 verfilmd in Hollywood. In 1965 werd in Westduitse studio's nog een poging gedaan in het kader van de „Europese western".

GELUKKIG HEEFT het weekblad Vrij Nederland (evenals de Haagse Post) ingezien dat Film (jawel, met een hoofdletter) een niet weg te denken taak heeft in onze samenleving. Ab van Ieperen, die zich eerder inzette voor Filmfan (waar is dat toch gebleven?), schrijft elke week pagina-grote interviews met acteurs/actrices, die werkelijk wat zeggen. En gelukkig niet altijd over filmzaken. In VN nr. 6 bv. krijgt de filmproducer ruime aandacht van de redactie. Rogier Proper en Ron Kaal verzorgen vier gesprekken met resp. Matthijs van Heijningen, Pim de la Parra en Rob du Mée, Gijs Versluys. Van Matthijs van Heijningen deze markante uitspraak: „. . . ze (de oude producers; Van H. is zelf 31) maken geen films om film te maken, het is geen l'art pour l'art. En dat vind ik nu juist bij film belangrijk, je moet het doen om films te maken. De Nederlandse filmindustrie is heel goed te vergelijken met de Telegraaf. Het enige criterium is: het is goed als er veel mensen op komen. Dus een film is goed als hij 500.000 mensen trekt. En wanneer trekt ie 500.000 mensen in Nederland? Als het een populaire kutfilm is, een dijenkletser, met blote reten. . ." En gelijk heeft-ie.

P.J.M.

SPORT VARIA

Films worden door filmredacteuren besproken op de filmpagina's. Zo is het en zo zal het altijd wel blijven. Moeilijk wordt het als 36 cameramensen onder leiding van een regisseur een sportgebeurtenis gaan verfilmen met het doel er een bioscoop-produkt van te maken. Wat dan? Dan blijken ineens de sportredacteuren film-recensent te zijn geworden op de sportpagina. Zo was het in de Volkskrant waar Ben de Graaf was uitgerukt, zo was het ook (bijvoorbeeld) in de NRC/Handelsblad (Dick Ariese) en in de Haagse Post (Henk Spaan). Het Parool had oud-zwemkampioen en huidig sport-fotograaf en -filmer Ron Kroon ingehuurd. Ze vonden „Oranjes jacht op wereldgoud" allen een nogal vervelende en tegenvallende film en bewezen dat de Doolaards en de Bertina's terecht thuis waren gebleven.
De makers van de film hebben op twee gedachten gehinkt: ze wilden een bioscoopfilm maken en tegelijk stadion-publiek trekken. Het gevolg is een cliché-weergave geworden van dronken en nerveuze supporters zoals we die al jaren kennen van de Ajax- en Feyenoordreizen en een herhaling van voor 98 procent bij de kenners reeds bekende voetbalbeelden.
Het is ongelooflijk dat 36 cameramensen zegge en schrijve twee opzienbarende fragmenten hebben gevonden tijdens drie weken wereldkampioenschap voetbal die voorbij waren gegaan aan de televisie-camera's. Allereerst een geraffineerde elleboog van Johnnie Rep in het gezicht van een Braziliaan (onder luid applaus van het première-publiek) en een wegens buitenspel ten onrechte afgekeurde goal van Gerd Müller in de finale, die dus eigenlijk met 3-1 door West-Duitsland gewonnen had moeten worden. De film is in Amsterdam dan ook al na één week uit het grote City weggehaald en verhuisd naar Cinetol.
Ergerlijker dan de beelden zelf was het geluid „onder" die beelden: later ingemonteerd gegier, dat verdovender werkte dan de geluidsontvangst op de eerste rij bij een popconcert.
Als dat geluid even moest wijken voor de tekst, kwam een braakgevoel helemaal sterk naar voren: de cliché-beelden waar de film mee was volgestopt werden nog versterkt door de ergerlijkste cliché-teksten die de sportjournalistiek heeft kunnen voortbrengen.
Toen Haïti in de wedstrijd tegen aanvankelijk favoriet Italië zeer onverwacht een 1-0 voorsprong nam, zei de commentator: „Een tropische verrassing in Caraïbische melkchocola, maar uiteindelijk zou de kleine David..."
Omdat Brazillië en Joegoslavië in hun poule meer doelpunten hadden gemaakt dan Schotland gingen die landen bij een gelijk aantal punten over naar de volgende ronde. Het heette: „Hadden de Schotten tegen de Luipaarden uit Zaïre maar meer punten dan vlekken gehaald."
Tijdens het toernooi werden een paar wedstrijden na twintig minuten spel één minuut onderbroken ter nagedachtenis van de overleden Argentijnse president Peron. Een aloude grap werd van stal gehaald: „zelfs de linkervleugel herdenkt de rechtse president Peron".
Nederland werd „de nieuwe topper

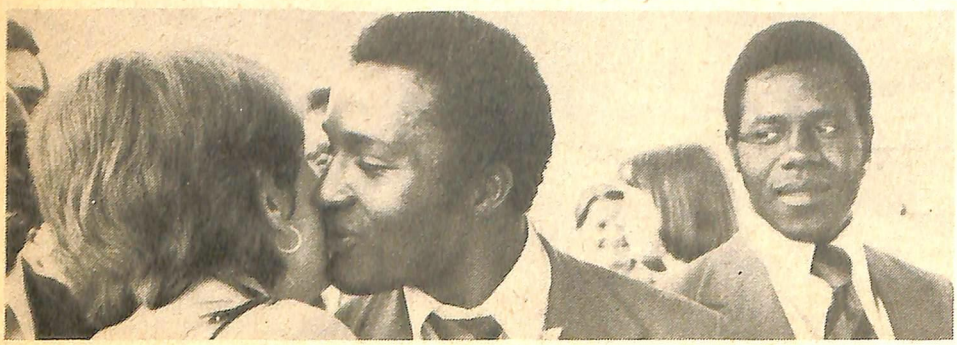

SPORT VARIA

van de voetbalhitparade" genoemd, had tegen Brazilië te maken met „tackles zo rauw als vlees en aanvallen zo doorzichtig als cellofaan", terwijl vlak voor de finale de benen van beide teams „gespannen stonden als bogen die hun pijlen gaan afschieten." En de finale zelf was „een briljant en soms hard gevecht vol incidenten maar zonder krijgsgevangenen."
Kortom: je zoon zal maar meegedaan hebben.
De hele coryfee-stapel van het Nederlandse voetbal was op de première van de WK-film aanwezig. Opmerkelijk was dat gabbers van nog geen drie weken daarvoor — Jan Fransz en Pim van de Meent — geen woord met elkaar wisselden. Van de Meent is trainer van FC Amsterdam en Jan Fransz was Van de Meents laatste man in FC Amsterdam sinds de oprichting van de fusieclub in 1972. Hij heeft daar twee en een half jaar zeer sterk staan voetballen, deelde eind 1974 mee in de algehele malaise bij FC Amsterdam. Van de Meent ging toen over tot de voor een trainer en bekene altijd vervelende maatregel: hij verving Jan Fransz. Waarom? Niet omdat hij nu ineens slecht speelde, wel omdat Fransz 37 is, toch niet tot zijn 40ste kan doorgaan en Van de Meent op de reservebank jonge spelers heeft (had) zitten die toch een keer moesten komen. Van de Meent moet beslist moeite hebben gehad met die beslissing, want hij weet als geen ander hoe Fransz heeft geleefd voor het elftal. Voor het nemen van zo'n onsympatieke maatregel heb je moed nodig, want je kunt op je vingers natellen dat de kritiek van alle kanten niet misselijk zal zijn. Zoals zo veel voetballers vóór hem reageerde Fransz uiterst verontwaardigd. Zo'n plotseling afscheid had hij niet verdiend, ook FC Amsterdam bezondigde zich aan Ajaxiede praktijken, in dit verband gelijk staand voor malafide. Fransz meende verder dat hij genoeg

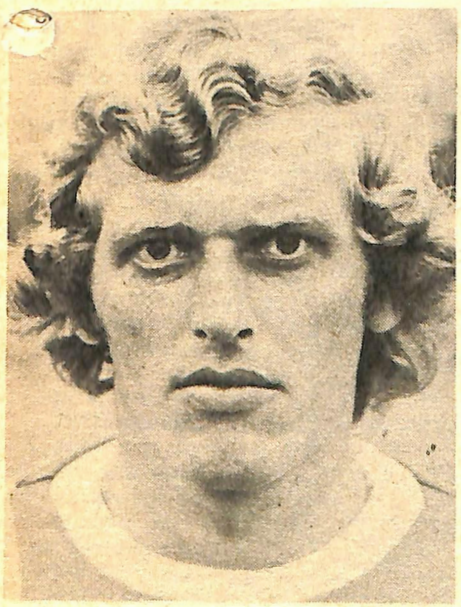

SPORT VARIA

zelfkritiek had om zelf het moment van afscheid te kunnen bepalen.
En daar zit Fransz, lijkt mij, fout. Het lullige van de voetbalgemeenschap is, dat je te laat bent als je inziet dat het niet meer gaat. Om dat te ontdekken heb je op zijn minst drie wedstrijden nodig en dat kan toch gauw een punt of vier schelen. Dat moment moet een trainer — en de voetballerij zit nu eenmaal zo in elkaar dat alleen hij dat moet beslissen — voor zijn.
Dan is het een beetje kinderachtig van Fransz om het zo voor te stellen alsof Van de Meent van voorzitter Stoop Fransz **moest** vervangen. Dat geloof ik niet. Wel is Fransz terecht verontwaardigd dat Stoop voor hem 5000 gulden transferbedrag wil hebben, nu hij als 37-jarige toch niet meer kan spelen bij Amsterdam. Als je hem niet meer nodig hebt, laat hem dan gaan. Zo'n zakkenvuller is Fransz nou ook weer niet geweest.
Naar aanleiding van deze kwestie zal prof. Diepenhorst binnenkort vragen stellen aan de minister.
Met de oprichting van het bureau Interfootball bestaat eindelijk de kans dat de vaak enge praktijken van voetbalmakelaars wat ingedamd kunnen worden. Tot nu toe stond bij de transfer van een speler via een makelaar maar al te vaak het belang van de bemiddelaar of makelaar voorop. Nooit werd exact duidelijk waar het geld via zo'n makelaar allemaal naar toe stroomde. Diverse clubs zijn door makelaars ook al eens voorgelogen wat betreft de leeftijd van bepaalde spelers. De doelstellingen van Interfootball voetballer-belangenbehartiger bij uitstek Cor Coster, de voormalige en bij ouderen onder u nog wel bekende Ajax-zwoeger Piet Keizer en oudjournalist Maarten de Vos) lijken een garantie voor het beëindigen van onduidelijke praktijken ten gunste van makelaars en meespelende voorzitters over de hoofden van spelers. Interfootball laat betrokkenen van te voren een contract tekenen waarin de condities en garanties zijn bepaald. Interfootball wil echter meer dan alleen spelersbelangen behartigen. Het bureau wil ook namens clubs gaan optreden, voor clubs op zoek gaan naar spelers, vriendschappelijke wedstrijden organiseren. Het gevaar bestaat dan, ondanks de goede voornemens van de initiatiefnemers, dat tegenstrijdige belangen één belang moeten worden. Hoe kun je bij voorbeeld én het belang van Ling én het belang van zijn club FC Den Haag dienen, als Ling een fantastische aanbieding uit het buitenland krijgt via Interfootball?

Frits Barend

SPORT VARIA

1975 - JAAR VAN DE ROUW

Het „Jaar van de vrouw" is nog geen kwartaal oud, maar ik vrees dat ik er m'n buik al van vol begin te krijgen. Zou het wat uithalen? En wat zou het uithalen? Emancipatie betekent eigenlijk niks meer dan gelijkstelling, hoorde ik laatst, en daar schijnt het om te gaan.
De vrouw in een gelijke positie als de man, gelijke rechten en zo. Het lijkt te kloppen, want er gaat geen dag voorbij of een krant, radio- of televisieprogramma vertelt me dat vrouwen ook moeten kunnen werken, evenveel verdienen, gelijke kansen krijgen, niet aan huis gebakken zitten, loskomen van die lastige kinderen die de hele dag aan hun rokken hangen. Welnu, als ze beginnen met een broek aan te trekken zijn ze daar in elk geval van af.

Dat „Jaar" schijnt vanwege de Verenigde Naties aangezegd te zijn, omdat er nog allerlei landen zijn waar de vrouw een soort kruipdier is, vertoevend aan de onderkant van de samenleving, slechts geschikt om het alle andere tweevoeters naar de zin te maken, gedienstig en vlijtig.
Boze, progressieve tongen beweren dat dit zelfs in „ontwikkelde" samenlevingen als de onze het geval is, bij wijze van spreken dan. De regering zou daarom een miljoen of daaromtrent gegeven hebben om in alle toonaarden van alle podia het uit te schreeuwen: vrouwen verheft u, wordt gelijk de man. Ik kan het mis hebben of het kan nog goed komen, maar zo wordt voor mij 1975 het jaar van de rouw.

Je moet er toch niet aan denken dat vrouwen een maatschappelijke positie willen bevechten naar het evenbeeld van de man. Hebben ze hun ogen al die jaren dicht gehad, kwamen ze het huis niet uit, of verlangen ze werkelijk ten diepste naar het onechte leven dat de mannenmaatschappij op allerlei fronten laat zien. Hebben ze wellicht nooit begrepen dat de pantoffels, het glaasje Heineken en de krant om half zes klaar moet liggen, omdat hun man, komend uit een andere wereld, tot zichzelf moet komen? Verlangen ze naar hún deel in die andere wereld van rollendwang, carrièrejacht, onecht gedrag, oppervlakkige relaties, schijn-belangen, cliché-arbeid, emotionele onderdrukking, psychische afstomping, onderdanigheid, egoïsme, geldzucht, maagzweren, librium, valium, overspannenheid, gekanker, schijnheilig geglimlach en geruisloos ellebogenwerk?
In het jaar van de vrouw zit ik

voorlopig nog met het probleem dat vrouwen-die-zo-nodig-moeten zich een maatschappelijke rol willen toebedelen en daarbij verontwaardigd doen alsof dat iets nieuws voor ze is. Ze hebben volgens mij gelijk, maar op een andere manier dan dames als A. Scherphuis altijd beweren, als ze menen dat meisjes moeten doorleren om later een betere baan te krijgen dan inpakster, cassiëre, of dozen vulster.

Als er over gelijkstelling van de vrouw wordt gesproken of geschreven, wordt de huisvrouw meestal afgeschilderd als een simpele ziel, die gevangen zit in klusjes als ramen lappen, stofzuigen, luiers wisselen, bedden opmaken, koffie drinken, Margriet lezen.
Het staat iedereen vrij om zo'n **karikatuur** van een huisvrouw te geven, maar dan moet je ook over de werkende man en zijn beroep praten zoals ik daarnet deed.
Het is allebei onzinnig, in zijn algemeenheid. Emancipatie, in de betekenissen die het begrip er tegenwoordig steeds meer bij krijgt, is ook grotere bewustwording van mogelijkheden en verantwoordelijkheden, streven naar grotere zelfstandigheid, vrijheid en gelijkberechtiging. Maar misschien praat ik dan meer over **humanisering** dan over emancipatie: dat zal me verder een zorg zijn, want hier gaat het om.

Je kunt een huisvrouw een opgesloten sloofje noemen, maar ook iemand die de meeste raakpunten heeft met de maatschappij en het meest veelzijdig kan bijdragen aan een beïnvloeding daarvan. Een greep uit de zaken die in de belangstelling staan en waar ze direct mee te maken heeft: consumptie, verspilling, milieuverontreiniging, ruimtelijke ordening (woonwijken), peuterspeelzalen, onderwijs (ouderparticipatie), gezondheidszorg, verantwoorde voeding, energie (Kalkar?), (anti-)autoritair opvoeden en ga maar door. Om het precies te zeggen: het hangt helemaal van haar eigen mate van bewustwording en verantwoordelijkheid af in hoeverre ze hierin een maatschappelijke rol wil spelen.
En hetzelfde geldt voor die in z'n beroepsleven geketende kerel: niemand verplicht hem tot carrière, onecht gedrag, trappen en duwen, likken en slijmen. Hij kan zich o geestelijk weerbaar opstellen en niet àlles pikken, maar aktief proberen bij te dragen aan democratisering, aan de kaak stellen van schijnvertoningen, lastig zijn en constructief, verantwoordelijkheid willen, mee-praten en denken.
Het hangt kortom meer van jezélf af dan van de rol die je speelt, of je maatschappelijk je partijtje meeblaast. Het enige naar buiten toe dat echt doorbroken moet worden is de rol-verdeling die tevoren vrijwel vaststaat.
Meisjes links, jongens rechts. Vrouwen zus, mannen zo. Daaraan is weinig vanzelfsprekends, en daaraan is een hoop te doen. Maar alle gepraat daarover overschaduwt mij een beetje teveel datgene wat je veel meer in eigen hand hebt, mannen precies zoveel als vrouwen. En daarvoor hoef je niet eerst tussen je benen te kijken.

Casper Vogel

Vormingscentrum „Het Coornherthuis"

HOOFDSTRAAT 84 — DRIEBERGEN — TEL. 03438 - 2471

Militairen! U kunt uitzonderingsverlof vragen voor een meerdaags bezoek aan ons centrum.

Onze conferenties duren van maandagmorgen 11 uur tot woensdagmiddag 2 uur en van woensdagmiddag 4 uur — vrijdagmiddag 2 uur.
Er zijn ook wel eens speciale bijeenkomsten.

- ARM EN RIJK IN DE WERELD -

is het thema op 7- 9 / 14-16 / 23-25 april 1975

Belt of schrijft u ons even als u belangstelling hebt.